

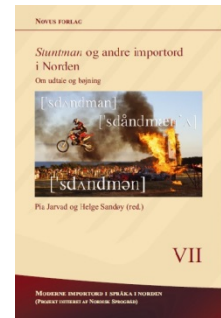
Moderne importord i språka i Norden

Titel: Tilpassing av importord i norsk talemål

Forfatter: Roy Johansen

Kilde: Moderne importord i språka i Norden VII.
Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning,
2007, s. 73-101

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/min/issue/archive>

© Novus forlag 2007

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Tilpassing av importord i norsk talemål

Roy Johansen
Universitetet i Agder, Kristiansand

1. Innleiing

Hensikten med denne undersøkelsen er å samle kunnskap om hvilke strategier nordmenn bruker når de skal tilpasse (engelske) importord i dagligtalen sin. Mer konkret kan en si at den overordna problemstillinga er å finne ut om, og i hvor stor grad, engelske importord blir endra i retning av det norske morfologiske og fonologiske mønsteret når de brukes i norsk dagligtale. Dessuten vil det bli undersøkt om importordas alder i norsk har innvirkning på uttalen av dem. Undersøkelsen skal også få fram eventuelle sammenhenger mellom informantenes alder, kjønn og livsstil/arbeid og de tilpassingsstrategier de bruker.

Av tidligere undersøkelser av tilpassing av importord i talemålet, må først og fremst nevnes talemålsgranskinga som blei gjennomført i samband med utgreiingsarbeidet om norvagisering i 1997 (Sandøy 2000: 125f.). Det vil bli gjort jamføringer med denne granskinga der det er relevant. Ellers er der ikke noen større systematisk undersøkelse som tar for seg nordmenns uttale av engelske importord.

I *Rocka, hipt og snacksy. Om engelsk i norske språk og samfunn* (Johansson & Graedler 2002) blir det gitt en utførlig omtale av fonologisk, morfologisk og ortografisk integrering av engelske importord i norsk. Her får også granskinga som er nevnt over (Sandøy 2000), en brei omtale, og det blir gitt ”en oversikt over vanlig norsk uttale av lydene i engelske lånord [...]” (Johansson & Graedler 2002: 155).

En del av orda som er brukt i spørreundersøkelsen, er normert i skriftspråket i retning av vanlig norsk uttale (norvagisert). Det gjelder *skvåsj/squash*, *jus/juice*, *konteiner/container (-ar)*, *rapp* og *stuntmann*. Oftest kan en fritt velge mellom en engelsk og en norvagisert skrivemåte. I en del ordbøker er også uttalemåten(e) for engelske importord oppgitt. I gjennomgangen av resultatata fra spørreundersøkelsen vil dette bli nevnt.

Når det gjelder å bestemme alderen på orda i norsk, har jeg brukt *Njord i norske 1945–1975* og *Norsk riksmålsordbok*.

2. De språklige variablene

Fellesmalen for de morfologiske og fonologiske variablene som er brukt, er tilpassa norske forhold.

2.1. Morfologiske variabler

De morfologiske variablene som er undersøkt, er substantiv i ubestemt og bestemt form flertall og adjektiv i flertall. Tabell 1 under viser de orda som er brukt som

variabler, og hvor frekvenstabellene med samla resultat er presentert (6.1. *Samla resultat etter språklig variabel*).

Tabell 1: Morfologiske variabler

	<i>Eksempel</i>	<i>Tabell nr.</i>
<i>M1 Substantiv ubestemt flertall</i>	airbag, datafrik/datafriker, display, hamburger, manager, stuntmann	4 og 5
<i>M2 Substantiv bestemt flertall</i>	airbag, chips, display, manager, printer, stuntmann	6
<i>M3 Adjektiv flertall</i>	clean, fancy	7

Når det gjelder de morfologiske variablene, kan en vente at informanter med ulike dialekter normalt bruker sine dialekttypiske bøyingsendinger fra dagligtalen, også i importorda. Dette stemmer i stor grad med det undersøkelsen viser.

2.2. Fonologiske variabler

I tillegg til variasjon i uttalen av ulike fonem er også bruken av tonem med i undersøkelsen. De variablene som er undersøkt, de orda som er brukt, og frekvenstabellene der samla resultat fra spørreundersøkelsen er presentert, går fram av tabell 2.

Tabell 2: Fonologiske variabler

<i>Engelsk</i>	<i>Eksempel</i>	<i>Tabell nr.</i>
F1 <i>a</i> (kort)	<i>backing, match, hamburger, badminton, squash/svåsj</i>	8 og 9
F2 <i>on</i> trykklett	<i>bacon, badminton</i>	10
F3 <i>ur</i>	<i>surfer, (ham)burger</i>	11
F4 <i>u</i>	<i>truck/gaffeltruck, pub</i>	12
F5 <i>a</i> (lang)	<i>bacon</i>	13
F6 <i>ai</i>	<i>container/konteiner, e-mail</i>	14
F7 <i>oa</i>	<i>toastmaster</i>	15
F8 <i>ow</i>	<i>bowling, knowhow</i>	16
F9 <i>w</i> i framlyd	<i>walkman</i>	17
F10 <i>w</i> i dekt innlyd	<i>twist, skvåsj/squash</i>	17
F11 <i>th</i> i framlyd	<i>thriller</i>	18
F12 <i>th</i> i innlyd	<i>Big Brother</i>	18
F13 <i>ch</i> i framlyd	<i>chips, chatter, charter(tur)</i>	19
F14 <i>(t)ch</i> i utlyd	<i>match</i>	19
F15 <i>j</i> i framlyd	<i>jogging, juice/jus</i>	20
F16 <i>g</i> i utlyd	<i>image</i>	21
F17 <i>r</i> i framlyd	<i>rock, rapp</i>	22
F18 <i>r</i> i innlyd	<i>aerobic</i>	22
F19 <i>r</i> i dekt innlyd	<i>truck, printer</i>	23
F20 tonem	<i>jogging, backing, bowling, surfer (s.), doping, chatter (v.), leasing</i>	24 og 25

3. Spørrelista

For at resultatene fra undersøkelsen skal kunne sammenliknes med hensyn til bakgrunnsvariablene alder, kjønn og livsstilsgruppe, var det hensiktsmessig at alle informantene blei spurt om samme orda. Jeg utarbeidde derfor ei spørreliste som blei brukt under intervjuet. Spørrelista omfatter 38 "spørsmål" og dreier seg altså om 38 ord. Enkelte spørsmål dreide seg om to ordformer, for eksempel bestemt og ubestemt form flertall av substantiv. Enkelte ordformer inneholder flere variabler, for eksempel *jogging* som har to variabler, tonem og uttalen av *j* i framlyd.

Orda og ordformene i spørrelista representerer morfologiske og fonologiske problemstillinger. Gjennom svarene går det fram hvordan informantene tilpasser de aktuelle importorda til norsk morfologi og fonologi.

Ved valg av importord i spørrelista er det også lagt vekt på at resultatene i spørreundersøkelsen skal kunne sammenliknes med resultatene fra de tilsvarende spørreundersøkelsene i de andre nordiske landa. En del av importorda er de samme som er brukt i andre nordiske land, og en del er bytta ut med ord som er mer frekvente i norsk. De morfologiske og fonologiske problemstillingene er i hovedsak de samme, når en ser bort fra "stød"- og tonemvariabelen.

Spørrelista blei justert noe i starten av undersøkelsen. For eksempel var det et problem for enkelte informanter å huske lange setninger som orda skulle settes inn i. Jeg korta derfor ned setningene.

Noen få av importorda i undersøkelsen fungerte ikke så godt som en kunne ønske. Noen av orda som informantene skulle gi sin uttale av, var ukjente, og flere av informantene sa at de aldri brukte eller ville bruke disse orda (gjelder særlig *clean* og *fancy*). Men de fleste orda i spørrelista var kjente og vanlige for informantene, og "gjettinga" på hvilket ord jeg ønska de skulle si, gikk som oftest raskt. At informantene viste stor interesse for orda, kan også tolkes som at problemstillingene i ordutvalget var relevante.

Når det gjelder utforminga og bruken av spørrelista, vil dette gå fram av en kort beskrivelse av prosedyren som blei brukt under intervjuet: Først fikk informanten lest opp en definisjon av det ordet som det blei søkt etter, og som inneholdt de variablene som skulle undersøkes. Deretter skulle informanten sette ordet inn i en setning. Et eksempel fra spørrelista (spørsmål 3) vil illustrere bruken av den (spørsmålet innledes med en referanse til foregående spørsmål):

"Noen bruker en walkman når de mosjonerer utendørs. Det neste ordet er en betegnelse for en mosjonsform hvor en småløper, ofte i luntetrev (*jogging*).

Prøv å sette ordet inn i setningen:

Rolig.....er sunt for hjerte og lunger"

Ordet i parentes (*jogging*) blei sjølsagt ikke lest opp. I dette ordet var det to variabler, tonem og uttalen av *j*, som blei undersøkt.

4. Informantutvalget

I alt er det 40 informanter som har blitt intervjuet, 10 fra hver livsstilsgruppe. Inndelinga i livsstilsgrupper er den samme som er brukt i de andre undersøkelsene i prosjektet "Moderne importord i språka i Norden". Som livsstilsbestemmende faktor er brukt posisjon på arbeidsplassen og bedriftstype. For å finne bedrifter som representerer henholdsvis tradisjonell og moderne livsstil, er valgt to kategorier av arbeidsplasser, nemlig vareproduserende og tjenesteytende bransjer. I hver av bedriftsgruppene er informantene valgt ut etter om de har en overordna eller underordna stilling. Informantene fra livsstilsgruppe A arbeider i tradisjonelle bedrifter med en konservativ firmakultur. De er velutdanna ledere eller mellomledere. Informantene fra livsstilsgruppe B er velutdanna og arbeider i overordna stillinger i virksomheter med en moderne firmakultur. En typisk representant for livsstilsgruppe C kommer fra sørvissektoren og har en underordna posisjon på arbeidsplassen. Den typiske representanten for livsstilsgruppe D arbeider "på golvet" i en tradisjonell industribedrift.

Der var 24 menn og 16 kvinner med i undersøkelsen, 18 var over 40 år, og 22 var under 40 år. Fordelinga med hensyn til kjønn og alder for hver livsstilsgruppe går fram av tabellen under:

Tabell 3: Fordeling av informanter på livsstilsgrupper, kjønn og alder

		> 40 år	< 40 år	Totalt
A	<i>menn</i>	4	2	6
	<i>kvinner</i>	1	3	4
	<i>totalt</i>	5	5	10
B	<i>menn</i>	1	6	7
	<i>kvinner</i>	3	0	3
	<i>totalt</i>	4	6	10
C	<i>menn</i>	3	1	4
	<i>kvinner</i>	2	4	6
	<i>totalt</i>	5	5	10
D	<i>menn</i>	2	5	7
	<i>kvinner</i>	2	1	3
	<i>totalt</i>	4	6	10

Det var ikke enkelt å få innpass på større bedrifter i Kristiansand. Bare to bedrifter er representert med flere enn fem informanter (Saint-Gobain Ceramic Materials AS i Lillesand med 9 informanter, og Høgskolen i Agder (kantineansatte, driftsansatte osv.) med 11 informanter). De andre informantene er henta blant venner, bekjente og familiemedlemmer ut fra at fordelinga på de fire livsstilsgruppene skulle være lik med hensyn til antall informanter.

De fleste av informantene kommer fra kystkommuner på Sørlandet (25). Begge Agder-fylka er representert, men flest informanter kommer fra Kristiansand. Ellers fordeler informantene seg slik: 4 fra Nordvestlandet, 4 fra Østlandet, 3 fra Trønde-

lag, 2 fra Nord-Norge, 1 fra Valle i Setesdal og 1 fra Bergen De to sistnevnte presiserte at de snakka ”blandingsdialekt”.

5. Innsamlingsarbeidet

Etter at informantene hadde sagt seg villige til å delta i spørreundersøkelsen, blei de intervjuet etter spørrelista. På Saint-Gobain Ceramic Materials AS i Lillesand blei informantene intervjuet på et kontor som blei stilt til rådighet for formålet. Ellers har intervjuet blitt tatt opp på mitt kontor på Høgskolen i Agder, på enkelte andre arbeidsplasser og heime hos meg sjøl.

Opptaka av intervjuet blei gjort med en Sony minidisk ved et bord der en mikrofon var plassert. Intervjuet varte 12–15 minutter.

Før intervjuet fikk informantene forklart hva undersøkelsen gikk ut på, og hva som var formålet med den.

Etter hvert erfarte jeg at mange av informantene blei ivrige og sa orda før jeg fikk spurt etter dem. Det blei derfor nødvendig å improvisere. Jeg trur ikke undersøkelsen tapte noe på det. Svært ofte fikk intervjuet preg av vanlig samtale. I de tilfella der informanten var i tvil, uttalte det aktuelle importordet utydelig, eller brukte to ulike uttaler, bad jeg om at han/hun uttalte ordet slik han/hun ville bruke det i dagligtalen.

Informantenes interesse for prosjektet var også stor. Etter at intervjuet var ferdig, var det flere som hadde noe de ville diskutere om importord. For eksempel var en av informantene vokst opp i England (denne informanten er ikke representert i de endelige frekvenstabellene), og han forundra seg over hvorfor nordmenn uttalte vodka med engelsk *v*, når de snakka med engelskmenn! Dette må vel være et eksempel på en ”hyperkorrekt” uttale? (Og et eksempel på at vi tilpasser uttalen etter den vi taler med.)

Mange av informantene hadde kommentarer til flere av orda i undersøkelsen. For eksempel var det mange som påpekte at de ville brukt ordet *skriver* og ikke ordet *printer*. Flere foreslo også ordet *skriver* i spørsmål 23 der jeg søkte etter et ord for ”en maskin som er kopla til pc-en og som brukes for å få et dokument i papirform”. Det var også noen som sa at de brukte betegnelsen *e-post* og ikke *e-mail*. Svært mange kommenterte at de aldri ville brukt ordet *clean*. Noen sa de heller ville sagt ”reine narkomane” i spørsmål 24. Det var også flere som brukte *pakketur* istedenfor *chartertur*. Det er tydelig at en del avløyserord har erstatta en del av importorda. De informantene som nevnte norske avløyserord først, blei bedt om å foreslå et nytt engelsklydende ord som passa til definisjonen som var lest opp.

Som intervjuer la jeg flere ganger merke til at når informantene i begynnelsen av intervjuet var noe nervøse og ansente, brukte de i større grad en uttale som var mindre tilpassa norsk uttalemønster, enn de gjorde seinere i intervjuet, når de følt seg friere. Det var for eksempel en av informantene som midt i intervjuet gjorde en brå overgang til norsktilpassa uttale. Etter intervjuet sa vedkommende at han normalt ville ha brukt den norsktilpassa uttalen i private samtaler (i tabellene er uttalen til denne informanten ikke endra, men brukt slik den går fram av intervjuet). Ellers meiner jeg at jeg under intervjuet observerte at de informantene som virka trygge på seg sjøl, i større grad tilpassa både fonologien og morfologien til norsk mønster.

Dette er en (vanskelig målbar) variabel som ikke er med i undersøkelsen, men som jeg tror har hatt en ikke uvesentlig innvirkning på resultatene.

I intervjusituasjonen la jeg også merke til at en del av de informantene som hadde store ferdigheter i engelsk, følte seg mer trygge på å tilpasse de engelske ordene til norsk morfologi og fonologi. Som eksempel vil jeg trekke fram en informant fra Kristiansand som hadde mastergrad i økonomi fra Australia, og som daglig brukte engelsk i arbeidet sitt. Denne informanten tilpassa både morfologien og fonologien i de engelske importordene (nesten uten unntak) til sin Kristiansands-dialekt. I dette tilfellet var det trulig tryggheten på seg sjøl og bevisstheten om gode kunnskaper i engelsk som var utslagsgivende for tilpassinga av importordene til norsk uttale. Jeg nevner dette for å illustrere at ferdigheter i engelsk, høy sosial status og et arbeid der engelsk er "arbeidsspråket", ikke trenger å føre til "engelsk" uttale av engelske importord når samtalen foregår på norsk. Ofte opplevde jeg at det motsatte var tilfellet.

6. Bearbeidinga av materialet

Intervjua blei, som nevnt, tatt opp på diskett. Seinere blei de avspilt, og informantens uttale av variablene blei registrert på et registreringsskjema. Dette utgjør et stort tallmateriale men på grunn av få informanter i hver gruppe gir det lite grunnlag for å trekke slutninger om betydningen av å tilhøre de ulike gruppene (kjønn, alder og livsstilsgruppe). For eksempel er der i livsstilsgruppe B, menn over 40 år, bare én informant. Det er derfor slått sammen grupper for å gi holdbar informasjon om resultatene fra spørreundersøkelsen. Resultatene vil bli kommentert i 7.3.

Det samlede resultatet for hver språklig variabel er tatt med i denne artikkelen (se 7.1). Der det er flere varierende dialektale uttaler, er dette ofte kommentert. I tabellene forteller tallene (i prosent) hvor mange av informantene som har brukt hver variant av vedkommende variabel.

Siden informanter med ulike dialektbakgrunn tilpassa bøyingsendingene i importordene til morfologien i egen dialekt, blei det registrert ganske mange bøyingsendinger. For at ikke alle de morfologiske variantene skal framstå som forvirrende og hindre oversikt, har jeg valgt et forenkla system. Som eksempel vil jeg nevne at jeg i bestemt form flertall av ordet *manager* har registrert seks ulike endinger. Det er *-0* (inga ending), *-s*, *-ne*, *-an*, *-ane* og *-ene*. Det som er interessant i denne undersøkelsen, er å få registrert om informantene tilpasser ordet *manager* i bestemt form flertall til det "norske" systemet for å markere bestemt form flertall. Jeg har derfor gruppert endingene i tre kategorier der endingene *-ne*, *-an*, *-ane* og *-ene* blir satt i samme kategorien og summert sammen. Jeg har brukt betegnelsen *-ne* for å markere at informantene har tilpassa ordet til det norske systemet for flertallsbøyning. Den engelske flertallsbøyninga med *-s* utgjør den andre kategorien (men her blir ikke bestemt uttrykt). Den tredje kategorien er den uten ending. Her er det bare én observasjon, og jeg regner med at denne informanten ikke har forstått hva det dreier seg om, ikke vet, eller at det kan være et uttrykk for usikkerhet.

7. Resultat

Her vil først det samla resultatet fra undersøkelsen av de språklige variablene bli presentert (7.1.). Utgangspunktet er tabeller der frekvensen (i prosent) av alternativa av de morfologiske og fonologiske variablene er registrert samla for alle informantene. Her blir det lagt vekt på om uttalen kan karakteriseres som tilpassa, nøytral (forklares nedenfor) eller ”utenlandsk”.

En samletabell (tabell 26) oppsummerer resultatene av spørreundersøkelsen med fokus på om ordformene er tilpassa, ”utenlandsk” eller nøytral. Med nøytral meiner jeg her en uttale som er felles for engelsk og norsk. Når informanten for eksempel uttaler *mail* (tabell 14) med diftongen *ei* ([æi]/[ei]) regner jeg uttalen som nøytral. Dette er en uttale nordmenn kan bruke både når de snakker norsk og når de snakker engelsk.

Deretter vil samsvaret mellom alderen på importorda i norsk og frekvensen av tilpassing bli kommentert (7.2.). Til slutt (7.3.) vil resultatene bli drøfta med fokus på informantenes alder, kjønn og livsstil/arbeid.

7.1. Samla resultat etter språklig variabel

7.1.1. Morfologiske variabler

M1: Substantivbøying av engelske importord, ubestemt form flertall

Det var tydelig i intervju situasjonen at mange av informantene ikke hadde et bevisst forhold til hvordan de brukte orda i flertall. Mange var i tvil, og mange blei overraska over den bøyingsforma de til slutt kom fram til. Det blei mye latter i de delene av intervjuet som dreide seg om flertallsbøying av substantiv. Særlig i begynnelsen av intervjuet var mange av informantene i tvil, og frekvensen av ”engelsk” flertallsbøying var atskillig større til å begynne med enn seinere da informantene blei tryggere på seg sjøl, og substantiva i større grad blei bøyde med ”norske” endinger.

Det var også bemerkelsesverdig at de fleste informantene brukte det morfologiske systemet fra sin egen dialekt, både i ubestemt og bestemt form flertall av substantiva. I svært få tilfeller blei endingene ”normaliserte” i retning av ”danna østnorsk” (se pkt. 6.).

Substantiva som var med i denne delen av undersøkelsen, var *manager*, *hamburger*, *datafrik*, *airbag*, *display* og *stuntmann*.

Disse orda er normert og tilpassa det norske mønsteret for flertallsbøying. Ordforma *friker* kan også være entallsform og får da flertallsforma *frikere*. I intervjuet fikk informantene oppgitt entallsforma *en datafrik*. Ifølge norsk rettskriving er det ordforma *datafrik* som er den korrekte i ubestemt flertall av *datafrik*, mens *datafrikere* er den korrekte forma i ubestemt flertall av entallsforma *datafrik*. Hvilke av entallsformene (*datafrik* eller *datafrik*) som er utgangspunkt for informantenes flertallsbøying av ordet, er vanskelig å si noe sikkert om, men jeg velger å tolke begge flertallsformene som uttrykk for ei tilpassing til det norske morfologiske systemet. Tabell 4 og 5 viser frekvensen av de ulike flertallsendingene, summert for alle informantene.

Tabell 4: Frekvenstabell (prosent) for bøyning av substantiv fra engelsk i ubestemt form flertall. Bøyingssendingene er ført opp i tabellen.

*Flertallsvarianten *-ere* hører systematisk til der informanten bruker stammevarianten *friker*.

**Eller andre norske flertallsendinger, avhengig av informantens dialekt

	<i>manager</i> N=40			<i>hamburger</i> N=40		<i>datafrik(er)*</i> N=40		
	-0	-s	-e**	-e**	-s	-er**	-ere*	
<i>Totalt</i>	10	20	70	100	13	40	48	

Tabell 5: Frekvenstabell (prosent) for bøyning av substantiv fra engelsk i ubestemt form flertall. Bøyingssendingene er ført opp i tabellen.

*Eller andre norske flertallsendinger, avhengig av informantens dialekt

	<i>airbag</i> N=40		<i>display</i> N=40		<i>stuntmann</i> N=39		
	-s	-er*	-0	-er	-men	-menn	-männer
<i>Totalt</i>	23	78	30	70	8	82	10

De fleste informantene (70 %) bøyer *manager* etter norsk mønster, sjøl om de uttaler resten av ordet (uten flertallsendinga) på "engelsk" måte. Ordet *hamburger* blir av alle informantene tilpassa norsk flertallsbøyning. 88 % av informantene bøyer *datafrik* etter norske morfologiske regler, i samsvar med normert bøyning. Ordet *airbag* bøyes av de fleste informantene (78 %) som *bag* (dvs. *bagger*, *baggar* osv.). Alle bruker tradisjonell norsk bøyning i flertallsforma av *display*. Når det gjelder *stuntmann*, bruker 8 % av informantene flertallsforma [men] med en noe lengre [e]-lyd enn i den vanlige norske uttalen av *menn*. Dette er trulig et uttrykk for ei tilnærming til "engelsk" uttale, kanskje påvirka av skriftbildet *men* som etter norsk ortografisk mønster tilsier en uttale med lang e-lyd. Jeg tolker dette slik at 92 % av informantene tilpasser bestemt form flertall av ordet *stuntmann* til det norske morfologiske mønsteret.

Som en konklusjon må en kunne si at de orda som er undersøkt, i stor grad blir bøyd i ubestemt form flertall etter norske morfologiske regler.

M2: Substantivbøyning av engelske importord, bestemt form flertall

Substantiva som var med i denne delen av undersøkelsen, var *manager*, *airbag*, *printer*, *stuntmann*, *chips* og *display*. Normert bøyning i bestemt form flertall for disse substantiva er *managerne* (nyn. *managerane*), *-bag(g)ene* (nyn. *bag(g)ane*), *printerne*, (ikke oppslagsord i *Nynorskordboka*), *stuntmennene* (både bokm. og nyn.), *chipsene* (nyn. *chipsane*) og *displaya* el. *displayene* (nyn. bare *displaya*).

Resultata av undersøkelsen er vist i tabell 6.

Tabell 6: Frekvenstabell (prosent) for bøyning av substantiv fra engelsk i bestemt form flertall. Bøyingssendingene er ført opp i tabellen.

*Eller andre norske flertallsendinger, avhengig av informantens dialekt

	<i>manager</i> N=39			<i>airbag(g)</i> N=40		<i>printer</i> N=37	<i>stuntmann</i> N=40	<i>chips</i> N=40		<i>display</i> N=39	
	-0	-s	-ne*	-ene*	-ne*	-mennene*	-a	-ene*	-a	-ene*	
<i>Totalt</i>	3	5	92	100	100	100	45	55	10	90	

Her er det også tydelig at det er norsk bøyning som dominerer, nesten uten unntak. Men ordet *chips*, som er normert som hankjønnsord i norsk, får hos nær halvparten av informantene endinga *-a* i bestemt form flertall. Dette er flertallsendinga (sammen med *-ene* i bokmål) i intetkjønnsord. Dette kan tolkes som at et flertall (?) av informantene oppfatter ordet som et intetkjønnsord. En annen ikke usannsynlig forklaring kan være at ordet oppfattes som et "mengdeord" i hankjønn eller hunkjønn og får flertallsendinga *-a* (parallelt til flertallsformene *fiska*, *marka*, *torska* og *silda*) som er vanlig i de delene av Aust-Agder som mange av informantene kommer fra. De fleste informantene fra Kristiansand bruker flertallsendinga *-an*.

Det er også interessant at når det gjelder ordet *printer*, var det mange av informantene som sa at de ville ha brukt ordet *skriver*. Ut fra eiga erfaring og ut fra de kommentarene som blei gitt, vil jeg tru at ordet *skriver* blir brukt oftere enn *printer*. (Dette er behandla mer omfattende i pkt. 5.)

Konklusjonen må være at de engelske importorda som er nevnt (substantiva), er blitt tilpassa det norske bøymønsteret hos de aller fleste informantene. Dette gjelder både ubestemt og bestemt form flertall.

Når det gjelder endingene *-0* og *-s* i tabell 6, vil disse i samletabellen (tabell 26) bli rubrisert under "andre" i og med at disse endingene ikke uttrykker bestemthet.

M3: Bøyning av adjektiv i flertall

Orda her (*fancy* og *clean*) var kanskje uheldig valgt fordi de er lite frekvente i norsk dagligtale. De fleste informantene måtte først få ordet *fancy* oppgitt før de kunne bruke det i flertall. Ordet *clean* blei oppgitt til alle informantene, og mange sa at de aldri ville brukt det ordet. De ville brukt *reine* i stedet. Men poenget i denne delen av undersøkelsen var å finne ut om de to adjektiva tilpassa seg norsk morfologi, og den problemstillinga blei trulig i liten grad påvirka av om orda var frekvente eller ikke. Begge orda blei brukt i attributiv posisjon i setningene som informantene uttalte.

Ordet *fancy* er normert i norsk og skal ifølge rettskrivinga ikke bli bøyd (få ending) i flertall (gjelder både bokmål og nynorsk). *Clean* er ikke normert i norsk, men det faller naturlig å plassere ordet i kategori med de adjektiva som får *-e* i flertall (for eksempel *fin* – *fine*). (Dette ser også ut til å samsvare i stor grad med informantenes "språkfølelse".)

Tabell 7: Frekvenstabell (prosent) for bøyning av ”engelske” adjektiv i flertall

<i>Totalt</i>	<i>fancy</i> N=39		<i>clean</i> N=40	
	ubøyd	bøyd (-e)	ubøyd	bøyd (-e)
	56	44	5	95

Det som kanskje kan overraske her, er at så mange som 44 % av informantene bøyer *fancy* i flertall. Her kan forklaringa være at *y*-endinga, som til vanlig uttales/i/, assosieres med endinga *-ig* (der *g*-en ikke blir uttalt). Denne adjektivgruppa (som ender på *-ig*) blir bøyd og får endinga *-e* i flertall (*modige, rolige, synlige*). At adjektiv som *fri* får *-e* i flertall (men med tonem 2) kan også ha hatt betydning. Norsk referansegrammatikk (Faarlund mfl. 1997: 376) fører opp lånord fra engelsk på *-y* uten ending i flertall. Jeg velger å karakterisere den ubøyde forma som nøytral og den bøyd som tilpassa.

Clean blir bøyd etter norsk mønster av 95 % av informantene. Dette understreker hvor sterk den morfologiske tilpassinga er i kategorien adjektiv: Endatil nokså ukjente ord blir føyd inn i mønsteret.

7.1.2. Vokaler

F1: Uttale av engelsk *a* (kort)

Uttalen av engelsk kort *a* blei undersøkt for orda *backing*, *match*, *hamburger* og *badminton*.

Ifølge *Bokmålsordboka* uttales *backing* ”hækking”, og ifølge *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* er uttalen av *match* ”matsj el. mætsj”. *Hamburger* (nyn. *hamburger*) er nevnt i ordbøkene uten uttalebeskrivelse. *Badminton* uttales ifølge *Bokmålsordboka* ”bædmin(g)ten” og *Nynorskordboka* ”bædminten”. Resultata av undersøkelsen er vist i tabell 8.

Tabell 8: Frekvenstabell (prosent) for uttale av engelsk kort *a*

<i>Totalt</i>	<i>backing</i> N=40		<i>match</i> N=40	<i>hamburger</i> N=36		<i>badminton</i> N=40
	[æ]	[ɛ]	[æ]	[æ]	[a]	[æ]
	95	5	100	6	94	100

Uttalen av *a* i orda *backing*, *match* og *badminton* er nær 100 % med [æ]. To av informantene uttaler *backing* med [ɛ], ellers bruker alle de andre [æ] i *backing*. Når det gjelder *match* og *badminton*, blir begge disse orda uttalt med [æ] av alle informantene, og fonetisk har de denne lyden fra før i dialekten sin – i alle fall i visse ord. Denne lyden er felles med engelsk og blir i tabell 26 derfor rubrisert som nøytral, ettersom kategoriseringa der viser til uttalen. Uttalen av ordet *backing* med [ɛ] regner jeg som ei tilpassing til norsk.

For å vite om uttalen av engelsk kort *a* er i samsvar med informantens fonotaktiske system, må en kjenne til kvaliteten på den korte æ-lyden i informantens dialekt i den aktuelle posisjonen. I disse tre orda har første vokalen en æ-kvalitet som svarer til uttalen av første vokalen i orda *vrengt*, *rett*, *brett* (s.) og *brette* (v.) i store deler av kystområdet i Aust-Agder. Regelen her er at /e/ blir uttalt som [æ] etter *r*. I og med at æ-lyden i de tre engelske importorda ikke er i denne posisjonen, må en si at uttalen av orda ikke er tilpassa disse informantenes fonologi. I kyststrøka på Sørlandet forekommer bare æ-lyden før eller etter *r*. Siden alle informantene fra Sørlandet er fra kystkommunene, betegner uttalen med æ-lyd i de tre orda et brudd med informantenes fonotaks og må altså regnes som ”utenlandsk”, og altså ikke tilpassa informantens talemål.

De informantene som har kort æ-lyd i talemålet sitt (for eksempel de fra Nordvestlandet), har en uttale av den engelske korte *a*-en som er i samsvar med deres fonotaks, og uttalen kan karakteriseres som fonologisk nøytral. Dette gjelder for ni av informantene.

I Arendal (som flere av informantene kommer fra) har vi overgangen *a* til *æ* foran *r*: ”Ein rær kær fra Bærbu” (= en rar kar fra Barbu) (Torp 1986: 34). Dette er den samme æ-lyden som informantene bruker i de engelske importorda. Men siden denne uttalen av *a* bare forekommer foran *r*, kan en ikke si at disse importorda er tilpassa informantens fonologiske system.

Uttalen av *a* i ordet *hamburger* avviker sterkt fra uttalen av *a* i de tre orda som er nevnt over. Det er uttalen med [a] som er den absolutt vanligste blant informantene (94 % har [a]). Ei ikke usannsynlig forklaring kan være at ordet *hamburger* i sterkere grad forbindes med tysk enn med engelsk språk. Uttalen som de aller fleste bruker, tilsvare uttalen av ordet som betegner en innbygger i byen Hamburg (*hamburger*). En medvirkende årsak kan være at ordet *hamburger* er et tidlig innlån fra engelsk. 4 av informanten brukte kortordet *burger* om ”et karbonadestykke mellom to halve rundstykker” og er følgelig ikke representert i denne tabellen.

I talemålsgranskinga fra 1997 (Sandøy 2000) avviker resultatet noe fra tabell 8 over.

”Det gjennomgåande mønsteret for Nord-Noreg, Trøndelag og Nordmøre, Nord-Vestlandet, Hordaland, Indre Austlandet og midlandsområdet er at dei aktuelle importorda rimar på arveord med skrivemåten *e*, altså ord med norrøn kort *e*. Det aller meste av landet lèt altså *bagg* rime på *vegg*, *dash* og *cash* på *besj*, *taksi/taxi* på *sexy*, *rappe* på *sleppe*, *skanne* på *venne* osv. – dersom ikkje ein *a*-uttale er brukt.” (Sandøy 2000: 128.)

Avviket må nok tilskrives informantenes ulike dialektale bakgrunn. De fleste informantene i ”MIN-undersøkelsen” kommer fra Sørlandet, og de landsdelene som er nevnt av Sandøy er dårlig representert i denne undersøkelsen.

Uttalen av a-en i skvåsj/squash

Dette ordet uttales ”skvåsj” ifølge *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Tabellen under viser at alle informantene har uttalen med [ɔ].

Tabell 9: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av *a*-en i *skvåsj/squash*

	[ɔ]
<i>Totalt</i>	100

Her kan en ikke avgjøre om uttalen (av engelsk kort *a*) er tilpassa eller ”utenlandsk”. Her bryter ikke den (tilnærma) engelske uttalen med informantenes fonotaks. Uttalen kan karakteriseres som nøytral. Uttalen med [v] (uten lepperunding) må betegnes som tilpassa, men her var det uttalen av *a* det dreidde seg om.

F2: Uttalen av trykklett *-on*

Uttalen av trykklett *-on* blei undersøkt i orda *bacon* og *badminton*. Ifølge *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* er uttalen ”-en” i begge orda.

Tabell 10: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av trykklett *-on*

	<i>bacon</i> N=40	<i>badminton</i> N=40	
	[ən]	[ən]	[ɔn]
<i>Totalt</i>	100	85	15

Trykklett *-on* i *bacon* blir av alle informantene uttalt [ən]. I ordet *badminton* er uttalen [ɔn] brukt av 15 % av informantene, mens resten har [ən]. Uttalen som er nevnt i ordbøkene, er altså den absolutt mest frekvente.

Uttalen med ”trykklett e”, schwa, er både engelsk og norsk og regnes her som nøytral, mens uttalen med [ɔn] regner jeg som tilpassa.

F3: Uttalen av engelsk *ur*

Informantenes uttale av engelsk *ur* i orda *surfer* og (*ham*)*burger* blei undersøkt. Om *surfer* oppgir *Bokmålsordboka*: ”også utt. sørfer”. I *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* er der ikke nevnt noe om uttalemåten for *hamburger*.

Tabell 11: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk *ur*
*Tydelig uttale av ”norske” varianter av *r*

	<i>surfer</i> (s) N=40			<i>(ham)burger</i> N=40		
	[u]+r*	[œ]+r*	[ø:]	[u]+r*	[ø:] +r*	[ø:]
<i>Totalt</i>	18	65	18	98	3	0

Mens *ur* i *surfer* blir uttalt med [œ] – dvs. en variant av ø-fonemet – av de fleste informantene (65 %), er det motsatte tilfelle i *hamburger*. De langt fleste (98 %) har her [u]. Uttalen av bynavnet *Hamburg* har trulig hatt betydning for hvordan ”karbonadestykket mellom to halve rundstykker” blir uttalt. Dessuten er ordet *surfer* nokså nytt i norsk og har derfor ikke etablert seg med en ”norsk” uttale i samme grad som *hamburger*. 18 % hadde uttalen [ø:] i *surfer*, mens ingen hadde denne uttalen i *hamburger*.

Jeg kategoriserer her uttalene med [u]+r, [œ]+r og [ø]+r som tilpassa og uttalen med [ə] som ”utenlandsk” i tabell 26,

F4: Uttalen av engelsk *u*

Uttalevariasjonen av engelsk *u* i *truck* og *pub* går fram av tabell 12 under. Ifølge *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* blir disse orda uttalt ”trøkk” og ”pøbb”.

Tabell 12: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk *u*

	<i>truck</i> N=40		<i>pub</i> N=40	
	[œ]	[u]	[œ]	
<i>Totalt</i>	100	3	98	

Alle informantene har uttalt *truck* med [œ], og 98 % har uttalt *pub* med [œ]. Ut fra tabellen ser det ut til å være den ”engelskliknende” uttalemåten som er den absolutt vanligste både i *truck* og *pub*. Ingen informanter brukte [ʌ]. I talemålsgranskinga fra 1997 (Sandøy 2000) var det også uttalen med $\emptyset$ som dominerte. Jeg anser alle uttalemåtene for de to orda i tabell 12 som tilpassa.

F5: Uttalen av engelsk lang *a*

Uttalen av ordet *bacon* blei undersøkt. Ifølge *Bokmålsordboka* blir ordet uttalt ”be(i)ken”. *Nynorskordboka* oppgir samme uttalemåter, men bemerker at uttalen ”beken” er sjelden.

Tabell 13: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk lang *a*

	<i>bacon</i> N=40	
	[ɛ]	[æɪ]/[ɛɪ]
<i>Totalt</i>	3	98

Dette er et ord som har blitt brukt lenge i norsk, og det ser nå ut som om en tilnærma ”engelsk” uttale er etablert. Den vanligste uttalen er [æɪ] eller [ɛɪ]. Den siste (trangere) varianten er den vanligste blant sørlendingene i undersøkelsen. Diftongen i *bacon* blir uttalt som diftongen i de heimlige orda *beit*, *heit* og *leit*. Den ene informanten som bruker uttalen med [ɛ] (kort *e*-lyd), er en 25 år gammel mann som var klar over at han hadde en uvanlig uttale av ordet. Ingen av informantene brukte den lange *e*-lyden [e:] som er vanlig i Oslo.

Resultatet fra undersøkelsen her stemmer overens med talemålsgranskinga fra 1997 (Sandøy 2000). Jeg regner uttalen med kort *e*-lyd, [ɛ], som tilpassa og uttalen med diftong, [æɪ]/[ɛɪ], som nøytral.

7.1.3. Diftonger

F6: Uttalen av engelsk *ai*

Uttalen av *ai* blei undersøkt i orda *container/konteiner* og *e-mail*. *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* oppgir uttalen ”kånteiner” og ”kånteinar”. Verken *Bokmålsordboka* eller *Nynorskordboka* har informasjon om ordet *e-mail*.

Tabell 14: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk *ai*

	<i>container/konteiner</i> N=40		<i>e-mail</i> N=40
	[aɪ]	[æɪ]/[ɛɪ]	[æɪ]/[ɛɪ]
<i>Totalt</i>	3	98	100

Begge uttalevariantene av *container* er tilpassa norsk fonologi. Varianten med ”bokstavrett” uttale er det bare en av informantene som bruker. Ellers er det for begge orda i tabellen en tilnærma engelsk uttale (som ikke bryter med norsk fonologi) av diftongen som blir brukt av nesten alle informantene. Og også her veksler uttalen av diftongen mellom [ɛɪ] og [æɪ].

Funna her samsvarer med talemålsgranskinga fra 1997: ”I det heilt moderne *maile* og det noko slang-prega *streit/straight* er einast *ei* brukt. Denne diftongen dominerer også i *konteiner/container*, men her finst spreidde eksempel på *ai*.” (Sandøy 2000: 127.)

Når det gjelder *container/konteiner*, er det svært mange av informantene som uttaler første del av ordet med ”norsk” *o*-lyd, [ʊ]. *E*-en i *e-mail* blir av noen uttalt med ”norsk *e*”, [e:], og av andre med ”engelsk” [i:].

Uttalen med [aɪ] anser jeg som tilpassa, mens uttalene med [æɪ]/[ɛɪ] regner jeg som nøytrale.

F7: Uttalen av engelsk *oa*

Som det går fram av tabell 15 under, var det i undersøkelsen bare ett ord med variabelen *oa*.

Ifølge *Bokmålsordboka* blir første del av ordet *toastmaster* uttalt ”toust”.

Tabell 15: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk *oa* i *toastmaster*

<i>toastmaster</i> N=40	
	[ɔʊ]
<i>Totalt</i>	100

Alle informantene brukte uttalen [ɔʊ]. Jeg vil tru at denne uttalen ligger nær den som *Bokmålsordboka* prøver å angi. Den uttalen som informantene bruker, [ɔʊ], avviker fra den vanlige norske uttalen av den diftongen vi på norsk skriver *au*. Jeg kategoriserer den som ”utenlandsk”.

F8: Uttalen av engelsk *ow*

Uttalen av engelsk *ow* blei undersøkt i de to orda *bowling* og *knowhow*. For *bowling* er der ikke oppgitt noen uttale i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. I det siste ordet, *knowhow*, er der to stavelser med *ow*. Uttalen av ordet er ifølge *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* ”nouhau”, altså med ulik uttale av de to stavelsene i ordet. Den uttalen i tabellen under som trulig ligger nærmest ordbøkernes, er [ɔʊ] – [aʊ].

Det som vel er mest interessant med hensyn til ordet *knowhow*, er om *ow* i de to stavelsene uttales likt. Dette er tilfelle i den første kolonnen under *knowhow*.

Tabell 16: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk *ow*

	<i>bowling</i> N=40			<i>knowhow</i> N=39		
	[aʊ]	[ɔʊ]	[ɔʊ]	[ɔʊ] – [ɔʊ]	[ɔʊ] – [aʊ]	[aʊ] – [aʊ]
<i>Totalt</i>	3	85	13	72	23	5

Tabellen viser at de fleste informantene (85 %) uttaler *bowling* med tydelig ”norsk” *v*, uten lepperunding.

Når det gjelder uttalen av ordet *knowhow*, uttaler de fleste av informantene (72 %) de to stavelsene i ordet likt, [ɔʊ] – [ɔʊ]. 23 % uttaler ordet slik det blir oppgitt i ordbøkene. Men her er det vanskelig å skille mellom de forskjellige uttalemåtene, og jeg ser ikke bort fra at andre ville ha kunnet registrere annerledes.

Uttalen av *bowling* med [ɔʊ] regner jeg som tilpassa, de to andre uttalene (med lepperunding) som ”utenlandske”. De tre uttalemåtene som forekommer for ordet *knowhow*, registrerer jeg som ”utenlandske”.

7.1.4. Konsonanter

F9 og F10: Uttale av engelsk *w*

Det blei her registrert om informantene uttalte *w*-lyden med eller uten lepperunding i tre engelske importord. Ett av orda hadde *w* i framlyd (*walkman*), og to av orda hadde *w* i dekt innlyd (*twist* og *skvåsj/squash*) i engelsk. I Norsk språkråds databaser for bokmål og nynorsk er der ingen informasjon om ordet *walkman*. Ordet er ikke normert i norsk. Både *twist* og *skvåsj/squash* er normert i norsk, det siste ordet med to alternative skrivemåter. I både *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* blir uttalen ”skvåsj” oppgitt.

Tabell 17: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk *w*-lyd i tre engelske importord

	<i>w</i> i framlyd <i>walkman</i> N=40		<i>w</i> i dekt innlyd <i>twist</i> N=39 <i>skvåsj/squash</i> N=40			
	[v]	[w]	[v]	[w]	[v]	[w]
<i>Totalt</i>	60	40	80	21	45	55

De fleste informantene (60 %) uttalte altså ordet *walkman* med ”norsk” *v*. Sjøl om uttalen av ”engelsk” *w* blir tilpassa norsk fonologi, blir resten av ordet av de fleste informantene uttalt på ”engelsk” måte, [vɔ:kɱæn] (det siste går ikke fram av tabell 17).

I uttalemåten for *w* i *twist* er der et stort flertall av informantene som bruker ”norsk” *v*-uttale (totalt 80 %). I uttalen av ordet *skvåsj/squash* er der et mindretall som bruker uttalen som blir oppgitt i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Totalt 55 % bruker ”engelsk” uttale av *w*-en (med lepperunding) i dette ordet. I den samla oversikten i tabell 26 blir uttalene med [v] registrert som tilpassa. Uttalene med [w] regner jeg som ”utenlandsk”.

F11 og F12: Uttale av engelsk th i framlyd og innlyd

Når det gjelder uttalen av ”engelsk *th*”, bygger undersøkelsen på uttalen av bare to ord. Ordet *thriller* med *th* i framlyd og ordkombinasjonen *Big Brother* med *th* i innlyd.

Tabell 18: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk *th* i to importord

	<i>th</i> i framlyd N=39	<i>th</i> i innlyd N=40	
	<i>thriller</i>	<i>Big Brother</i>	
	[t]	[d]	[ð]
Totalt	100	65	35

Ordet *thriller* blei uttalt med [t] av alle informantene. Også *Big Brother* blir norvagisert av et flertall av informantene (totalt 65 %). Ut fra dette spinkle tallmaterialet ser det ut til at ”engelsk *th*” blir tilpassa til norsk og uttalt [t] eller [d] avhengig av om *th* er ustemt eller stemt.

I disse tilfella kategoriserer jeg uttalene med [t] og [d] som tilpassa. Uttalen med [ð] i *Big Brother* blir i oversikten i tabell 26 regna som ”utenlandsk”.

F13 og F14: Uttale av engelsk ch i framlyd og utlyd

Testmaterialet her omfatter orda *chips*, *chatter* (verb i presens) og *charter(tur)* for uttalen av *ch* i framlyd. Når det gjaldt utlyd, blei ordet *match* valgt. *Chips* blir ifølge *Bokmålsordboka* uttalt ”(t)sjips” og ifølge *Nynorskordboka* ”tsjips”. Resultatet av undersøkelsen av uttalen av disse orda er vist i tabellen under.

Tabell 19: Frekvenstabell (prosent) for uttale av engelsk *ch* i framlyd og utlyd

	<i>ch</i> i framlyd						<i>ch</i> i utlyd		
	<i>chips</i> N=40			<i>chatter</i> (v. pres.) N=40			<i>charter</i> N=39		<i>match</i> N=40
	[ç]	[tʃ]	[ʃ]	[tʃ]	[ʃ]	[tʃ]	[ʃ]	[tʃ]	
Totalt	63	23	15	63	38	23	77	100	

De fleste av informantene kommer fra Sørlandet, og tradisjonelt har *ʃ*-lyden i sørlandsdialektene blitt uttalt som to fonemer, med tydelig *ʃ*- og *j*-lyd. Men etter hvert

som overgangen fra [ç] til [ʃ] og bruken av [ʃ] generelt har blitt vanligere (særlig blant yngre), regner jeg både [sj] og [ʃ] som del av foneminventaret i sørlandsdialektene.

”Ei interessant utvikling som i våre dagar skjer innafør mykje av norsk talemål, er for det første at den ”austnorske” *yj*-uttalen med full assimilasjon til /ʃ/ også kjem inn i mange vestlandske målføre (særleg i byane). Det er rapportert om slik uttale blant unge i Bergen, Stavanger og Kristiansand. Det andre som skjer, er at ”*yj*-lyden” og ”*kj*-lyden” i framlyd ofte fell saman.” (Skjekkeland 1997: 104f.)

I noen tilfeller har det vært vanskelig å avgjøre om informanten bruker den ene eller den andre uttalen ([sj] eller [ʃ]) av *yj*-lyden. (Dette gjelder også for *ch* i utlyd.) Men i og med at denne undersøkelsen er opptatt av problemstillinga tilpassa – ikke-tilpassa, vil begge uttalene av *ch* i framlyd bli rubrisert under [ʃ], og regna som tilpassa.

De fleste informantene (63 %) uttalte ordet *chips* med [ç]-lyd (frikativ), bare et mindretall med [tʃ]- og [ʃ]-lyd. Ingen av informantene brukte affrikaten [çç]. Den høye frekvensen av [ç]-lyden hos informantene kan være en regional variant som er spesielt utbredt på Sørlandet, jf. sitatet nedenfor (fra Sandøy 2000). Dette er en ikke uvanlig uttalemåte som blei brukt i tidlige engelske importord av sjøfolk fra Sørlandet og også i andre deler av Norge, for eksempel ”kjingse” for eng. *change*, ”kjangs” for *kjangs/sjans* (eng. *chance*) og ”kjikken” (eng. *chicken*) (Sandøy 2000: 40 og Johansson & Graedler 2002: 160).

Sammenlikna med resultatata fra talemålsundersøkelsen i 1997 (Sandøy 2000), viser det seg også her, som i undersøkelsene av engelsk kort *a*, at uoverensstemmelser i resultatata fra de to undersøkelsene kan tilskrives informantenes dialektbakgrunn. Om uttalen av *ch* fremst i ord skriver Sandøy:

”Her er det vanlegast å velje [ʃ] i norsk, slik at *sjåke/choke* og *chips* blir til [ʃɔ:k, ʃips], og uttalen fell da saman med namnet *Skjåke* og ordforma *skjips*. [...] Elles i landet finst det òg slengarar med *kj*-uttale, dvs. anten affrikaten [çç] eller frikativen [ç], mest i Hordaland, Rogaland og på Agder.” (Sandøy 2000: 131.)

At uttalen [ç] for engelsk *ch* ikke er uvanlig, blir bekrefta ved at både *Aftenposten* og *Fædrelandsvennen* har brukt skrivemåten *kjip* for engelsk *cheap* høsten 2004. Dette kan tolkes som at [ç]-uttale av engelsk *ch* i framlyd ikke bare er et regionalt fenomen. Når en videre kan observere en allmenn overgang fra [ç]-lyd til [ʃ]-lyd i uttalen hos unge mennesker fra Sørlandet (og over store deler av Norge), er det ikke urimelig å anta at en del av dem som bruker uttalen [ʃɪps], kan ha hatt overgangen [ç] > [ʃ] fra et opprinnelig [çɪps].

I ordet *chatter* er det derimot ingen som bruker [ç]-lyden. I dette ordet veksler det mellom bruk av [tʃ]- og [ʃ]-lyd. Flest (63 %) bruker [tʃ]-lyd.

Ved uttale av *charter* er det [ʃ]-lyden som er mest frekvent (77 %). Når det gjelder uttalen av *ch* i framlyd, regner jeg uttalene med [ç] og [ʃ] som tilpassa og uttalen med [tʃ] som ”utenlandsk”.

Uttalen av (*t*)*ch* i utlyd i ordet *match* er i undersøkelsen bare representert med [tʃ]-lyd. I utlyd er [tʃ] brukt i Norge før 1945. Ordet *match* er brukt i *Morgenbladet* så tidlig

som i 1927. *Norsk riksmålsordbok* angir uttalen [mætsj]. Jeg velger å kategorisere uttalen med [tʃ] som nøytral i og med at denne uttalen er engelsk og er brukt i norsk før 1945.

F15: Uttale av engelsk j i framlyd

I denne delen av undersøkelsen blei det registrert om informantene brukte uttalen [j] eller [dʒ]/[dʒ] når de uttalte orda *jogging* og *juice/jus*. Både i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* blir uttalen av *juice* oppgitt å være ”jus”. For *jogge* er ingen uttale oppgitt.

Tabell 20: Frekvenstabell (prosent) for uttale av engelsk j i framlyd

	<i>jogging</i> N=40	<i>juice/jus</i> N=40	
	[j]	[j]	[dʒ]/[dʒ]
<i>Totalt</i>	100	75	25

Alle informantene uttalte ordet *jogging* på ”norsk” måte, med [j]. Når det gjelder ordet *juice/jus*, var uttalen hos de fleste (75 %) bare med [j] i framlyd. Uttalen med [j] regner jeg som tilpassa, og uttalen med [dʒ]/[dʒ] regner jeg som ”utenlandsk” i den samla oversikten i tabell 26.

F16: Uttale av engelsk g i utlyd

I denne kategorien var det bare uttalen av ordet *image* som blei undersøkt. Ifølge *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* er uttalen av dette ordet ”imidsj”. Denne uttalen meiner jeg ikke er vanlig. Kombinasjonen stemt *d-* og ustemt *sj*-lyd, [dʃ], forekommer vel knapt. (Ellers kan en tenke seg at stemtheten fra vokalen [i] ”smitter over på” konsonanten etter, slik at denne blir stemt, mens *sj*-lyden i slutten av ordet forblir ustemt. En vil altså få en sekvens av fonemer istedenfor den opprinnelige affrikaten. Det er kanskje denne uttalen som blir oppgitt i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. I undersøkelsen min har jeg ikke registrert denne uttalen.) Det er bare uttalene med [dʒ] og [tʃ] som er registrert. Jeg regner [tʃ] i utlyd som ”norsk” (se under F14 der uttalen av *match* blir drøfta). [dʒ] blir i tabell 26 ført opp som ”utenlandsk”. Ved registreringa var det vanskelig å skjelne mellom uttalen med [dʒ] og [tʃ].

Tabell 21: Frekvenstabell (prosent) for uttalen av engelsk g i utlyd

	<i>image</i> N=37	
	[dʒ]	[tʃ]
<i>Totalt</i>	76	24

Med forbehold om at registreringa er korrekt, ser det ut som om uttalen med [dʒ]-lyd er den mest frekvente.

F17, F18 og F19: Uttale av r i engelske importord

I denne delen av spørreundersøkelsen blei det registrert om informanten brukte ”engelsk uttale” av *r*-en (*e-r*) eller ”norsk uttale” (*n-r*). I og med at det forekommer

flere uttalevarianter av *r* (både i engelsk og norsk), har jeg funnet det formålstjenlig å gruppere dem i de to kategoriene ”norsk uttale” og ”engelsk uttale”. Jeg meiner at jeg under registreringa tydelig kunne skjelne mellom en ”norsk” og en ”engelsk” uttale av *r*. Blant informantene var der flere som brukte ”skarre-*r*” (”bakre-*r*”, en uvular frikativ) enn ”rulle-*r*” (”fremre-*r*”, en dental/alveolar flikk). Siden fordelingen av ”skarre-*r*-brukere” og ”rulle-*r*-brukere” er tilfeldig (og for den enkelte informant knytta til vedkommendes dialekt) og lite relevant for denne undersøkelsen, er ikke frekvensen av disse to uttalene av *r* tatt med hver for seg. Det som er registrert her, er i hvilken grad informantene skifter mellom ”norsk” og ”engelsk” uttale av *r*.

Her er tatt med tre kategorier av lånord fra engelsk som inneholder *r*-lyden. Det er valgt to ord med *r* i framlyd (*rock* og *rapp*), ett ord med *r* i innlyd (*aerobic*) og to ord med *r* i dekt innlyd (*truck* og *printer*). Tabellene 22 og 23 viser fordelinga av uttalevariantene.

Tabell 22: Prosentvis fordeling av ”engelsk *r*” (e-*r*) og ”norsk *r*” (n-*r*) i framlyd og innlyd i noen importord fra engelsk

* Både skarre-*r* og rulle-*r*

	<i>r</i> i framlyd				<i>r</i> i innlyd	
	<i>rock</i> N=40		<i>rapp</i> N=40		<i>aerobic</i> N=40	
	e- <i>r</i>	n- <i>r</i> *	e- <i>r</i>	n- <i>r</i> *	e- <i>r</i>	n- <i>r</i> *
<i>Totalt</i>	8	93	20	80	8	93

Tabell 23: Prosentvis fordeling av ”engelsk *r*” (e-*r*) og ”norsk *r*” (n-*r*) i dekt innlyd i noen importord fra engelsk

*Både skarre-*r* og rulle-*r*

	<i>truck</i> N=40		<i>printer</i> N=39	
	e- <i>r</i>	n- <i>r</i> *	e- <i>r</i>	n- <i>r</i> *
<i>Totalt</i>	3	98	3	97

De aller fleste av informantene (varierer mellom 80 og 98 prosent) beholdt sin ”norske uttale” av *r* i disse fem orda.

Som en konklusjon på denne undersøkelsen av bruken av *r* i engelske importord, må en kunne slå fast at de aller fleste informantene beholdt sin ”norske” *r*-uttale når de brukte importord fra engelsk og altså tilpassa uttalen av *r* til norsk fonologi.

7.1.5. Tonem

F20: Tonem i uttalen av engelske tostavingsord

Tonem blei undersøkt i sju ord, fem verbalsubstantiv/nomen actionis (*jogging*, *backing*, *bowling*, *doping*, *leasing*), ett verb i presens (*chatter*) og ett substantiv (nomen agentis) (*surfer*).

Tabell 24: Frekvenstabell (prosent) for tonem 1 og tonem 2 i engelske tostavingsord

	<i>jogging</i> N=40		<i>backing</i> N=40		<i>bowling</i> N=40		<i>doping</i> N=40
	tonem 2		tonem 1	tonem 2	tonem 1	tonem 2	tonem 1
<i>Totalt</i>	100		35	65	98	3	100

Tabell 25: Frekvenstabell (prosent) for tonem 1 og tonem 2 i engelske tostavingsord

	<i>leasing</i> N=40		<i>chatter</i> (verb pres.) N=40	<i>surfer</i> (subst.) N=40	
	tonem 1	tonem 2	tonem 2	tonem 1	tonem 2
<i>Totalt</i>	98	3	100	25	75

”[O]rd som går inn i norske bøyings- og avledningsmønstre får ofte tonem 2, det gjelder for eksempel verb” (Johansson & Graedler 2002: 150). Verbet *chatter* følger denne ”regelen” og uttales med tonem 2 av alle informantene.

Verbalsubstantivet *jogging* uttales også med tonem 2 av alle informantene. Men *bowling*, *doping* og *leasing* uttales med tonem 1 av så godt som alle informantene. Med ordet *backing* ser det ut til å være noe likere fordeling mellom uttalene med tonem 1 og tonem 2.

Hvorfor orda *jogging* og *backing* av flere informanter blir uttalt med tonem 2 enn noen av de andre verbalsubstantiva, kan være vanskelig å gi noen sikker forklaring på.

”Noen lånord som ender på *-ing* kan høres uttalt med både tonem 1 og tonem 2. Det er vanskelig å finne faste mønstre for slik variasjon, men *-ing*-ord som får tonem 2, har som regel et verb knyttet til seg, og henspiller på selve aktiviteten, mens en del *-ing*-ord med tonem 1 står for konkrete ting, og er mindre knyttet til en aktivitet.” (Johansson & Graedler 2002: 150f.)

De tre *-ing*-orda *bowling*, *doping* og *leasing* passer imidlertid ikke inn i dette mønsteret. Sandøy har ei forklaring på tonalitetproblemet hos verbalsubstantiv som stemmer bedre med resultatene over:

”Når norsk lagar verbalsubstantiv, dvs. substantiv på *-ing*, får det tonem 2. Det same gjeld såkalla nomen agentis-ord, dvs. der vi legg *-ar* til verbstammen. Verbet *bake* står altså i eit grammatisk forhold til substantiva *baking* og *bakar*, og dét kjem m.a. fram i tonemet. Det vanlege er at importerte verb følgjer same mønsteret [...] I nokre tilfelle der substantivet har vore importert først, kan vi ha avvik: *taiming*, *doping* og *dumping* blir nok oftast uttalte med tonem 1.” (Sandøy 2000: 135.)

Bowling er registrert i norsk i 1961, *bowle* i 1968; *doping* i 1959, *dope* i 1961; *leasing* i 1966, *lease* i 1974. Disse tre eksempla støtter forklaringa til Sandøy.

Når det gjelder nomen agentis-ordet *surfer*, blir det av de fleste informantene (75 %) uttalt med tonem 2. Også her vil Sandøys forklaringsmodell passe bra.

I den samla oversikten, tabell 26, er bruken av tonem 2 kategorisert som tilpassa, mens bruk av tonem 1 er ansett som "utenlandsk".

Tabell 26 oppsummerer resultatene fra undersøkelsen og viser frekvensen av de ulike kategoriene: tilpassa/nøytral/"utenlandsk" for de morfologiske og fonologiske variablene.

Tabell 26: Samla oversikt over fordelinga av de ulike variablene med hensyn til kategoriene tilpassa/nøytral/"utenlandsk"

	<i>Morfologiske variabler</i>				<i>Tabell nr.</i>
	<i>Tilpassa</i>	<i>Nøytral</i>	<i>"Utenlandsk"</i>	<i>Andre</i>	
	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	
<i>M1 subst. ubest. flert.</i>	88		10	2	4 og 5
<i>M2 subst. best. flert.</i>	99			1	6
<i>M3 adj. flert.</i>	70	28	3		7
<i>Morfologi snitt</i>	86	9	4	1	
	<i>Fonologiske variabler</i>				
<i>F1 a [ʌ] (kort)</i>	25	75			8
<i>a [ɔ] (kort)</i>		100			9
<i>F2 on (trykkelett)</i>	8	93			10
<i>F3 ur</i>	91		9		11
<i>F4 u</i>	100				12
<i>F5 a (lang)</i>	3	98			13
<i>F6 ai</i>	1	99			14
<i>F7 oa</i>			100		15
<i>F8 ow</i>	43		57		16
<i>F9 w i framlyd</i>	60		40		17
<i>F10 w i dekt innlyd</i>	62		38		17
<i>F11 th i framlyd</i>	100				18
<i>F12 th i innlyd</i>	65		35		18
<i>F13 ch i framlyd</i>	26		74		19
<i>F14 (t)ch i utlyd</i>		100			19
<i>F15 j i framlyd</i>	88		13		20
<i>F16 g i innlyd</i>	24		76		21
<i>F17 r i framlyd</i>	86		14		22
<i>F18 r i innlyd</i>	93		8		22
<i>F19 r i dekt innlyd</i>	97		3		23
<i>F20 tonem, verbalsubstantiv på -ing</i>	34		66		24 og 25
<i>F20 tonem, verb presens</i>	100				25
<i>F20 tonem, nomen agentis</i>	75		25		25
<i>Fonologi snitt</i>	53	19	28		

Den samla oversikten viser at den morfologiske tilpassinga er sterkere enn den fonologiske. Men som det framgår av tabellen er der store variasjoner innenfor de to hovedgruppene av variabler.

7.2. Resultat etter alder på orda

Når det gjelder de morfologiske variablene, er det tydelig at de engelske importorda i undersøkelsen for en stor del er tilpassa det norske bøyingsmønsteret. Det substantivet som prosentvis har den høyeste andelen av engelsk flertallsbøyning, med *-s* (23 %), er *airbag* som er et nokså nytt ord i norsk (registrert i norsk i 1992). Også *datafrik* blir av en del (13 %) bøyd i ubestemt flertall med endinga *-s* (*frik* er registrert i norsk på 1970-tallet, *datafrik* er nyere i norsk). Av de andre substantiva er *display* det yngste (registrert i norsk i 1970). Dette ordet blir av alle informantene bøyd med norske flertallsendinger (og ett av alternativa er da uten ending i ubestemt flertall av noen av informantene). *Manager* er et av de eldre substantiva som blir bøyd med engelsk flertallsending av noen få informanter. Ut fra dette spinkle tallmaterialet ser det ut som om de eldre importorda i noe større grad enn de nyere har tilpassa seg norsk morfologi.

Når en undersøker tilpassinga av importorda til norsk fonologi, er det ikke noe entydig bilde en får med hensyn til variabelen alder på orda. Ser en f.eks. på uttalen av *a* i orda *match* (registrert i norsk i 1929) og *hamburger* (registrert i norsk i 1959), som begge altså har vært brukt i norsk i over 40 år, viser spørreundersøkelsen at *a*-en i *match* (det eldste i norsk) får "utenlandsk" uttale av 78 % av informantene, mens *a*-en i *hamburger* av nesten alle informantene (94 %) får en uttale som må karakteriseres som tilpassa (tabell 8). Det er i dette tilfellet altså ikke alderen på orda som avgjør tilpassinga til norsk talemål.

Når vi sammenlikner uttalen av engelsk *ur* i orda *hamburger* (registrert i norsk i 1959) og *surfer* (s.) (*surfing* registrert i norsk i 1967), finner vi noe samsvar mellom alder og tilpassing til norsk fonologi. Alle informantene bruker en tilpassa uttale i ordet (*ham*)burger, og 83 % har en tilsvarende uttale av *ur* i *surfer*. Men om den ulike graden av tilpassing skyldes ordas alder eller andre forhold, er uvisst.

Når det gjelder uttale av engelsk *ow* (se tabell 16), er det lite samsvar mellom ordas alder og graden av tilpassing i talemålet. Orda *bowling* (registrert i norsk i 1961) og *knobow* (registrert i norsk i 1967) er altså nær jamgamle i norsk, men det er bare *bowling* som er tilpassa norsk med tydelig [øv]-uttale (av 85 % av informantene). Men her er trulig forklaringa på ulikheten i uttalen at *bowling* er et mer frekvent ord enn *knobow* i dagligtalen. Dette gjaldt vel i enda større grad i de nærmeste åra etter at *knobow* blei registrert i norsk. Derfor vil en kanskje kunne si at *knobow* i praksis er et nyere ord i norsk enn *bowling*.

Når det gjelder *walkman* (registrert i norsk i 1988) og *twist* (registrert i norsk i 1962), viser undersøkelsen samsvar mellom tilpassing til norsk fonologi og ordas alder i norsk. Det eldste ordet blir uttalt med [v] av 80 % av informantene, mens 60 % av informantene uttaler det yngste ordet med [v].

Samme tendens finner vi ved uttalen av engelsk *th*. Alle informantene uttaler *thriller* (registrert i norsk i 1955) med norsk [t], mens 65 % av informantene uttaler *Big*

Brother (særlig brukt i forbindelse med tittelen på en tv-serie først på 2000-tallet) med [d].

I forbindelse med omtalen av resultatene fra undersøkelsen av hvordan informantene uttaler engelsk *ch* (tabell 19), blei det nevnt at uttalen [ç] var vanlig tidligere, særlig på Sørlandet. *Chips* (registrert i norsk i 1960) er det eneste av importorda med *ch* i framlyd som av informanter blir uttalt med [ç] (av 63 %). *Chartertur* (registrert i 1969) blir av 77 % av informantene tilpassa norsk fonologi. Verbet *chatte* er det nyeste av disse orda i norsk og blir av 38 % tilpassa norsk fonologi.

I uttalen av engelsk *r* i framlyd finner vi en større grad av fonologisk tilpassing til norsk i eldre importord. Av tabell 22 går det fram at 93 % av informantene uttaler *rock* (registrert i norsk i 1959) med ”norsk *r*” og 80 % uttaler *rapp* (registrert i norsk i 1984) med ”norsk *r*”. Her er forskjellen ikke stor, begge orda blir av de aller fleste uttalt med ”norsk *r*”.

Også den markante frekvensforskjellen i tilpassa uttale av orda *twist* og *skvåsj/squash* (tabell 17) kan skyldes at *twist* er et eldre ord i norsk enn *skvåsj/squash*. (*Twist* er registrert i norsk i 1962, *squash* i 1973.

I undersøkelsen av tonem (tabell 24 og 25) var det bare verbalsubstantivet *jogging* som blei uttalt med tonem 2 av alle informantene. Dette er også det eldste av orda i denne delen av undersøkelsen (*jogge* er registrert i norsk i 1950). Ellers er bruk av tonem ved uttalen av verbalsubstantiv utførligere omtalt under 7.1.5. Jeg vil tru at andre forhold enn alder på orda har mest betydning for bruken av tonem 1 eller 2.

Som en oppsummering må en kunne konkludere med at det til en viss grad er samsvar mellom graden av tilpassing av importorda til det norske morfologiske og fonologiske mønsteret og importordas alder i norsk. De eldste importorda viser stort sett litt større frekvens av tilpassing enn de nyere. Men resultatene av undersøkelsen er på dette området ikke entydige.

7.3. Resultat etter bakgrunnsvariabler

For de orda der det blant informantene er dominerende enighet om uttalen, er det sjølsagt irrelevant å dele opp etter bakgrunnsvariablene (informantenes alder, kjønn og livsstil/arbeid). Det gjelder for de morfologiske variablene substantiv ubestemt flertall av *hamburger* og *display* og bestemt flertall av *airbag*, *printer*, *stuntmann* og *display*. For de fonologiske variablene gjelder det orda *match*, *badminton*, *skvåsj/squash*, *bacon*, *truck*, *e-mail*, *toastmaster*, *thriller*, *match* og *jogging*, og for tonem gjelder det *jogging*, *chatter*, *doping*, *leasing* og *bowling*. Det er særlig der det er stor variasjon i bruken av de språklige variablene at problemstillinga er relevant, og jeg har valgt ikke å legge vekt på de ordformene der det er stor enighet om uttalen.

7.3.1. Resultat etter alderen på informantene

Informantene er delt i to aldersgrupper, over og under 40 år (se pkt. 4.). Jeg vil her først behandle de morfologiske og deretter de fonologiske problemstillingene.

Når det gjelder flertallsbøying av substantiv, har jeg tatt med de ordformene der forskjellen mellom variantskårene i prosentpoeng er større enn 5. Resultatet går fram av tabellen under:

Tabell 27: Frekvensfordeling (i prosent av totalt antall informanter i aldersgruppa > 40 år og < 40 år) som viser bruken av norske flertallsendinger i noen importord

	Ubestemt flt.			Bestemt flt.
	<i>airbag</i>	<i>manager</i>	<i>datafrik</i>	<i>manager</i>
> 40 år	72	61	100	89
< 40 år	82	77	77	95

Resultatet er ikke entydig. For to av substantiva (*airbag* og *manager*) er prosenten av de som bruker norsk flertallsending, større hos dem under 40 år enn hos dem over 40 år. For substantivet *datafrik* er forholdet det motsatte. Alle over 40 år gir dette substantivet norsk flertallsending i ubestemt form, mens 77 % av dem under 40 år bruker norsk flertallsending (23 % av dem bruker *-s*-ending).

Bruken av flertallsforma *chipsa* er mer vanlig blant dem over 40 år enn dem under 40 år. 50 % av dem over 40 år bruker *chipsa*, mens 41 % av dem under 40 år bruker denne flertallsforma. (Alle informantene bruker ei tilpassa form med *-a* eller *-ene*, se tabell 6.)

Når det gjelder flertallsbøyinga av de to adjektiva i undersøkelsen, er ulikheten mellom de to aldersgruppene liten. Alt i alt ser det ut til at aldersvariabelen betyr lite for tilpassinga av importorda til det norske morfologiske systemet.

De orda jeg vil behandle med hensyn til fonologisk tilpassing, er ord som blant en del av informantene har en uttale som avviker fra den engelske og beveger seg i retning av norsk uttale. Det gjelder bl.a. orda *surfer* som av sju informanter blir uttalt med "utenlandsk" uttale. Fem av disse sju er over 40 år, og 2 er under 40 år. Det er altså en litt større del av dem under 40 år enn dem over 40 år som har en uttale av dette ordet som tilpasser seg norsk fonologi. Men også her er det små tall slik at det er vanskelig å trekke entydige slutninger.

Et anna norskprega uttaletrekk er uttalen [v] for engelsk w. Tabellen under viser frekvensfordelinga av *v*-uttalen for de to aldersgruppene.

Tabell 28: Frekvensfordeling (i prosent av totalt antall informanter i aldersgruppa > 40 år og < 40 år) som viser bruken av uttalen [v] i noen engelske importord

	<i>bowling</i>	<i>walkman</i>	<i>twist</i>	<i>skvåsj/squash</i>
> 40	89	67	76	50
< 40	82	55	82	41

Blant informantene over 40 år er det prosentvis flere enn blant informantene under 40 år som har en norsk *v*-uttale i orda *bowling*, *walkman* og *skvåsj/squash*. For uttalen av ordet *twist* er forholdet omvendt, her er det prosentvis flere i gruppa under 40 enn over 40 som har en uttale med [v]. Men forskjellene er små.

Når det gjelder uttalen av *chips* med [ç] eller [ʃ] (begge uttalene regnes som tilpassa), er det 67 % av dem over 40 og 86 % av dem under 40 som har disse uttalene.

Med hensyn til *jus/juice* uttaler 72 % av dem over 40 og 77 % av dem under 40 dette ordet med [j]-lyd (altså tilpassa).

Tabellen under tar for seg uttalen av engelsk *r*

Tabell 29: Frekvensfordeling (i prosent av totalt antall informanter i aldersgruppa > 40 år og < 40 år) som viser bruken av varianter av "norsk *r*"

	<i>rock</i>	<i>rapp</i>	<i>aerobic</i>	<i>truck</i>	<i>printer</i>
> 40	89	78	89	94	94
< 40	95	82	95	100	100

For alle disse fem orda er det prosentvis flere informanter i gruppa under 40 år enn over 40 år som bruker en norsk *r*-uttale, men forskjellene er svært små også her.

Når det gjelder bruken av tonem 2, ser det ut til at der ikke er noen tydelig tendens. Bruken av tonem 2 i orda *leasing* og *bowling* er mest utbredt i gruppa over 40 år, og i orda *surfer* og *hacking* er bruken av tonem 2 mest utbredt i gruppa under 40 år. Men forskjellene er ubetydelige.

Som en konklusjon må en kunne si at der ikke er noen tydelig generell forskjell mellom de to aldersgruppene når det gjelder å tilpasse importorda i undersøkelsen til det norske morfologiske og fonologiske mønsteret. Men for enkelte fonologiske variabler ser det ut som om de under 40 år i større grad enn de over 40 år bruker en tilpassa uttale.

7.3.2. Resultat etter informantenes kjønn

Problemstillinga her er om der er samsvar mellom informantenes kjønn og graden av tilpassing av importorda til norsk fonologi og morfologi. Sosiolingvistisk forskning har vist at en finner mindre normavvik (non-standard forms) blant kvinner enn blant menn (bl.a. Trudgill 1998 og Cheshire 1998). Men hvis så er tilfelle, hvilken norm vil kvinnene eventuelt være mest bundet av? Den engelske eller den norske? Dersom de kvinnelige informantene oppfatter den "utenlandske" uttalen og bøyinga som et normbrudd (brudd på den norske norma), vil dette ventelig gå fram av resultatet av denne undersøkelsen av forholdet mellom de to kjønna og graden av tilpassing av importorda.

Resultata fra undersøkelsen er ikke unntaksløst entydige. Som eksempel på mangel på entydighet, kan jeg vise til undersøkelsen av uttalen av engelsk *w*-lyd.

Tabell 30: Frekvenstabell (i prosent av totalt antall menn/kvinner) for bruk av [v] i tre engelske importord

	<i>walkman</i>	<i>twist</i>	<i>skvåsj/squash</i>
<i>menn</i>	63	74	46
<i>kvinner</i>	56	88	44

Vi ser at 63 % av alle mannlige informanter har brukt norsk *v* [v] i ordet *walkman*. Dette er altså den mest frekvente uttalen blant de mannlige informantene. Ser vi på alle talla i tabellen, får vi illustrert mangelen på entydighet i resultatet. Det er prosentvis større del av de mannlige informantene som bruker den norskskiltpassa uttalen i to av orda (*walkman* og *skvåsj/squash*), og det er en prosentvis større del av de kvinnelige informantene som bruker den norskskiltpassa uttalen av ett av orda (*twist*). Men den prosentvise forskjellen er svært liten.

Men når det gjelder de morfologiske variablene, er tendensen nokså tydelig. Det er en større del av de kvinnelige informantene enn de mannlige som tilpasser flertallsbøyinga til norsk mønster. Det gjelder uten unntak alle substantiva i ubestemt og bestemt form flertall og adjektiva i flertall.

Med hensyn til de fonologiske variablene, er forholdet stort sett som i eksemplet over (med uttalen av *n*), dvs. uten noen entydig tendens.

Imidlertid finner en i en del av materialet en tydeligere helning mot at de kvinnelige informantene i større grad enn de mannlige tilpasser uttalen til den norske normen. Det gjelder f. eks. bruken av [j] i *jus/juice* (81 % av kvinnene og 71 % av mennene bruker denne uttalen av *j*). Også når det gjelder bruken av ”norsk *r*” er det en større andel av kvinnene enn av mennene som bruker den, og dette gjelder for alle de fem orda i undersøkelsen.

Når det gjelder bruken av tonem 2 i verbalsubstantivet *backing*, er også tendensen entydig. 75 % av kvinnene, og 58 % av mennene bruker tonem 2. (Det var dette verbalsubstantivet som det var mest variasjon i bruk av tonem i.)

Undersøkelsen viser altså at det er vanligere blant de kvinnelige informantene enn blant de mannlige å bruke norsk morfologisk tilpassing ved flertallsbøying av importerte substantiv. Også når det gjelder en del fonologiske problemstillinger, viser det seg at prosentdelen av kvinner som bruker norskskiltpassa fonologi ved uttale av engelske importord, er større enn prosentdelen av menn som gjør tilsvarende tilpassing. Tydeligst er dette for de fonologiske variablene *j* og *r* og bruken av tonem 2 i engelske importord. Imidlertid er der ikke en unntakslaus lovmessighet når det gjelder kjønnsforskjeller i uttale av importord blant informantene. Dersom ”utenlandsk” uttale og bøying oppfattes som normavvik, meiner jeg at en i denne undersøkelsen finner mindre normavvik hos kvinner enn hos menn.

7.3.3. Resultat etter livsstil/ arbeid

Det var 10 informanter i hver livsstilsgruppe. Med så få informanter er det vanskelig å trekke generelle slutninger. Svaralternativa til én informant (utgjør 10 % av gruppa) vil gi store utslag. I tillegg kommer problemer knytta til plasseringa av en del av informantene i ”rett” livsstilsgruppe. Jeg synes det er særlig viktig å understreke usikkerheten i denne delen av undersøkelsen.

Når det gjelder de morfologiske problemstillingene, er resultatata fra undersøkelsen av flertallsbøying av importorda samla i tabellene under. (De orda der det er enighet blant informantene om norsk bøying, er ikke tatt med her.)

Tabell 31: Frekvensfordeling (i prosent av totalt antall informanter i hver av de fire livsstilsgruppene) som viser bruken av norske flertallsendinger i noen importord

*Eller andre norske flertallsendinger, avhengig av informantens dialekt

** N=9

	ubestemt				bestemt		
	<i>airbag</i>	<i>stuntmann</i>	<i>manager</i>	<i>datafrik</i>	<i>manager</i>	<i>chipsa</i>	<i>chipsene*</i>
A	60	89**	90	100	78**	40	60
B	70	90	60	80	90	40	60
C	90	90	80	100	100	50	50
D	90	100	80	70	100	50	50

Det kan synes som om tendensen til å bruke norske flertallsendinger er noe større i livsstilsgruppe C og D, sammenlikna med A og B, men siden tallmaterialet er så lite, mener jeg det ikke kan trekkes noen (sikker) konklusjon.

Når det gjelder flertallsforma *chipsa*, blir den brukt av 40 % av informantene i hver av livsstilsgruppene A og B, og av 50 % av informantene i hver av gruppene C og D. (Alle informantene bruker ei tilpassa form med *-a* eller *-ene*, se tabell 6.)

Adjektivet *fancy* blir brukt i flertall uten *e*-ending (nøytral) av 60 % av informantene i livsstilsgruppe A, 70 % av informantene i livsstilsgruppe B, 56 % av informantene i livsstilsgruppe C (N=9) og 40 % av informantene i livsstilsgruppe D. Her ser tendensen til å bruke den nøytrale forma ut til å være markert større i gruppe A og B enn i gruppe C og D.

Bruksfrekvensen av tilpassa uttale av *ur* i *surfer* er stort sett den samme i alle de fire livsstilsgruppene.

Bruk av norsk *v*-uttale for engelsk *w* er vist i tabellen under.

Tabell 32: Frekvensfordeling (i prosent av totalt antall informanter i hver av livsstilsgruppene A, B, C og D) som viser bruken av uttalen [v] i noen engelske importord

* N=9

	<i>bowling</i>	<i>walkman</i>	<i>twist</i>	<i>skvâsi/squash</i>
A	70	30	90	40
B	80	60	70	30
C	90	50	80	40
D	100	100	78*	70

Her ser en tilsvarende tendens til den en så i tabell 31, men litt tydeligere her (hvis en ser bort fra uttalen av *v*-en i *twist*). Den tilpassa uttalen er stort sett sterkere representert i livsstilsgruppene C og D enn i livsstilsgruppene A og B.

Uttalen med [ç] eller [ʃ] i *chips* (regnes som tilpassa) blir brukt av 60 % av informantene i livsstilsgruppe A, mens tilsvarende prosenttall for henholdsvis B, C og D er 80, 80 og 90. (I gruppe A er også [ç]-uttalen tydelig underrepresentert i forhold til i de tre andre gruppene, 30 % av informantene i livsstilsgruppe A bruker denne

uttalen mot 70, 80 og 70 i B, C og D. Men om årsaken er relatert til livsstil/yrke er usikkert, i og med at denne uttalen for en stor del er dialektalt betinga.) (Dialektbakgrunnen er ikke tatt med som variabel her.)

Bruk av norsk *j*-uttale i *jogging* er stort sett likt fordelt i de fire livsstilsgruppene, men med ett unntak. I gruppe C er der 6 informanter (60 %) som har *j*-uttale, mens der er 8 informanter (80 %) i hver av de andre tre gruppene.

Heller ikke når det gjelder uttale av engelsk *r*, er der noen tydelig tendens. De aller fleste i de fire gruppene bruker norske *r*-er.

Som i bruken av [ç] i *chips* er bruk av tonem 2 i ordet *surfer* underrepresentert i gruppe A sammenlikna med de andre gruppene (6 informanter (60 %) i A og 8 informanter (80 %) i hver av de andre gruppene).

Når det gjelder informantenes livsstil/arbeid, meiner jeg det er riktig å konkludere med at når en ser resultatet fra denne delen av undersøkelsen samla, er der ikke noe tydelig samsvar mellom tilpassinga av importorda til norsk morfologisk og fonologisk mønster og den livsstilsgruppa informantene tilhører. Men trass i det statistisk usikre ved enkeltresultata ser det ut til at skillet mellom livsstilsgruppene A og B og livsstilsgruppene C og D går igjen så mange ganger at det styrker tolkinga av at det her kan være en relevant forskjell. Men det trenger ikke være livsstil som er rette tolkingsramma. Kanskje det heller er over- og underordning som er bakgrunnen for forskjellene.

8. Konklusjon

Innen morfologien finner en i denne undersøkelsen den største tilpassingen til norsk. Sjøl om et ord blir uttalt på ”engelsk måte”, blir det oftest tilpassa det norske morfologiske systemet. Dette gjelder både substantiv og adjektiv i flertall.

Informantene i undersøkelsen tilpasser i varierende grad uttalen av de engelske importorda til norsk fonologi. Vokalene og diftongene blir i mindre grad enn konsonantene tilpassa norsk fonologi. Mange av de engelske tostavingsorda blir av informanter uttalt med tonem 2, men her er bildet ikke entydig. Verb og ”nomina agentis” blir stort sett uttalt med tonem 2. Nyere importord som er verbalsubstantiv uten sterk tilknytning til et frekvent verb, beholder ofte det engelske tonefallet med tonem 1. Dersom verbalsubstantivet er importert før det tilsvarende verbet, er tendensen til uttale med tonem 1 størst, nær 100 %. Uttalen av de engelske konsonantene *m*, *th*, *j* og *r* blir av et ganske stort flertall av informantene gjengitt med de ”norske” konsonantene [v], [t], [j] og en av variantene av ”norsk *r*”. For mer detaljert informasjon viser jeg til tabell 26.

Det er til en viss grad samsvar mellom graden av tilpassing av importorda i undersøkelsen til norsk uttale og alderen på orda. Importord som har blitt brukt lenge i norsk, har en tendens til å tilpasse seg norsk morfologisk og fonologisk mønster mer enn nyere importord, men her er resultatata fra undersøkelsen ikke entydige.

Når det gjelder informantenes alder, viser undersøkelsen ikke noen tydelig forskjell i graden av tilpassing av importorda til norsk talemål hos de to aldersgruppene, over og under 40 år.

Ser en på de tre bakgrunnsvariablene, alder, kjønn og livsstil/arbeid samla, er det i kategorien kjønn en finner den tydeligste forskjellen mellom gruppene. Men heller ikke her er det noen unntakslaus regel. Den morfologiske tilpassinga til norsk er større blant de kvinnelige enn de mannlige informantene når det gjelder flertallsbøying av substantiv. Det samme gjelder for en del fonologiske problemstillinger. Tydeligst er dette for variablene *j* og *r* og bruken av tonem 2 i engelske importord. Ellers er det en generell tendens til at de kvinnelige informantene i større grad enn de mannlige bruker norsktilpassa fonologi ved uttale av engelske importord.

I den tredje kategorien av bakgrunnsvariabler, livsstil/arbeid, er det ikke funnet noen tydelig regelmessighet i hvordan informantene tilpasser importorda i norsk tale i forhold til den livsstilsgruppa de tilhører. Men i livsstilsgruppe C og D er tendensen til å tilpasse de engelske importorda til norsk morfologisk og fonologisk mønster større enn i de to andre livsstilsgruppene. Men det er vel riktig å konkludere med at det er andre forhold enn livsstil/arbeid som har mest å si for hvordan importorda i undersøkelsen blir uttalt.

Og om en skal oppsummere resultatene når det gjelder bakgrunnsvariablene, meiner jeg det er rett å påstå at disse bakgrunnsvariablene ser ut til å ha en underordna betydning for hvordan importorda blir tilpassa i norsk talemål.

Referanser

- Bokmålsordboka*. 1986. Red. Marit Ingebjørg Landrø & Boye Wangensteen, 2. utg. 1993. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cheshire, Jenny. 1998. *Linguistic Variation and Social Function*. I: Jennifer Coates (red.), *Language and Gender: A Reader*, s. 29-41. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Faarlund, Jan Terje & Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997: *Norske referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johansson, Stig & Anne-Line Graedler. 2002. *Rocka, bipt og snacksy. Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Norsk riksmålsordbok*. 1937–1957. bind 1–4. Red. av T. Knudsen & A. Sommerfelt. Oslo: Riksmålsvernet/Aschehoug.
- Norsk riksmålsordbok*. 1983–1995. Red. Harald Noreng. Oslo: Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur/Kunnskapsforlaget.
- Nynorskordboka*. 1986. Red. Marit Hovdenak & Laurits Killingbergtrø & Arne Lauvhjell & Sigurd Nordlie & Magne Rommetveit & Dagfinn Worren. 2. utg. 1993. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Nyord i norsk 1945–1975*. 1982. Utg. av Norsk Språkråd. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandøy, Helge. 2000: *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Oslo: Landslaget for norskundervisning LNU/Cappelen Akademisk Forlag.
- Skjekkeland, Martin. 1997. *Dei norske dialektane. Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Torp, Arne. 1986. *Landvikmålet – eit norsk skagerakmål*. Grimstad: Landvik historielag.
- Trudgill, Peter. 1998. *Sex and Covert Prestige*. I: Coates, Jennifer (red.), *Language and Gender: A Reader*. s. 21-28. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.